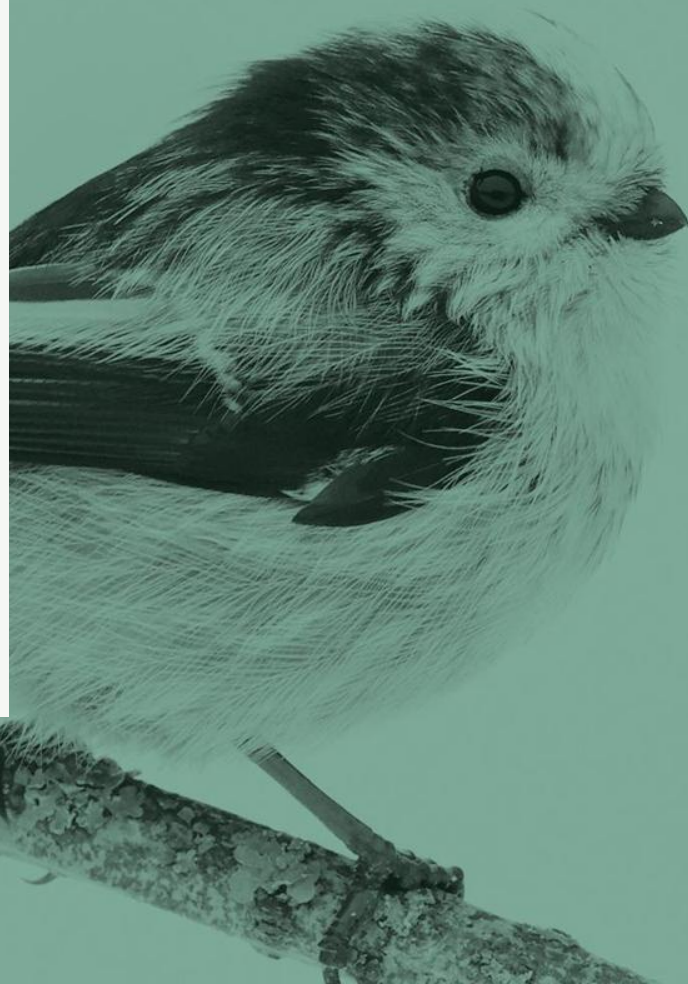

Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony Ptaków
BirdLife Polska

Co to tak ćwierka, a co kracze?

Poradnik dla
obserwatora ptaków
w przestrzeni
miejskiej

Dlaczego warto obserwować ptaki?

- Ptaki można obserwować niemal **w każdym momencie dnia i roku oraz w każdym miejscu**, nawet pozostając w domu.
- Różnorodność kolorów, kształtów i zachowań w ptasim świecie jest ogromna, **dlatego oglądanie ptaków daje poczucie dużej przyjemności** z obcowania z naturą.
- Rozpoznawanie obserwowanych gatunków pomaga dodatkowo **ćwiczyć uważność, koncentrację i pamięć**. Potrafi też przynieść wiele satysfakcji!

Przez cały rok na gruncie, w zadrzewieniach i krzewach zieleni miejskiej

Wróble i mazurki są do siebie bardzo podobne, ale można je z łatwością odróżnić po **plamce na policzku**, którą noszą jedynie mazurki (zarówno samce, jak i samice). Wróble często pojawiają się też w gęstej miejskiej zabudowie, na chodnikach, w kawiarniach. Mazurki preferują zielone zakamarki miasta.

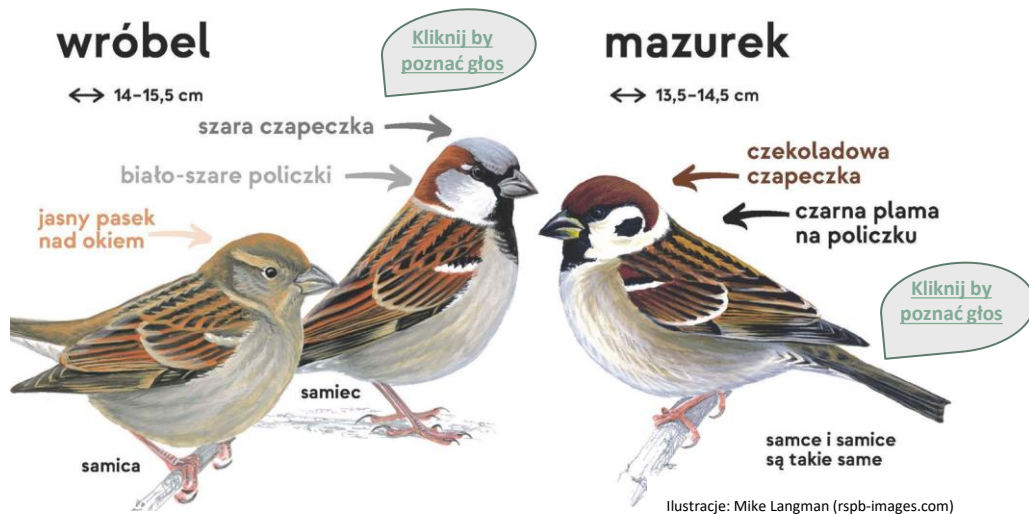
W grupie różnie

Wróble i mazurki spotkać można zazwyczaj w stadkach, nieraz mieszanych. To w grupach ptaki czują się najbezpieczniej – w razie niebezpieczeństwa jest większa szansa, że któryś osobnik je zauważy i ostrzeże pozostałe ptaki.

Gniazdowanie

Wróble i mazurki to **gniazdowniki** – ich pisklęta wykluwają się ślepe i nagie, zależne od rodziców przez kolejnych kilkanaście dni. Oba gatunki chętnie gniazdują w koloniach.

Wróble wiją gniazda w otworach i wnękach budynków, rzadziej pośród gałęzi. **Mazurki**, choć często spotykane w miastach, to jednak pierwotnie związane są z terenami wiejskimi, otwartymi i skrajami lasów. W miastach wybierają więc raczej zielone przestrzenie – parki czy ogródki działkowe.

Ciekawostki

Liczebność wróbli w polskich miastach dramatycznie spada – przez ostatnie 10 lat o ok. 1/5. Przyczyną tego zjawiska jest m.in. modernizacja budynków i w efekcie utrata miejsc lęgowych.

Zimowanie

Zarówno wróble, jak i mazurki nie odlatują na zimę.

W miejskich parkach i ogrodach łatwo spotkać różne sikory, głównie **bogatki i modraszki**. To ich głosy często przebijają się przez dźwięki miejskiej dżungli, a ich barwne sylwetki łatwo zauważyć, gdy szybko i zwinnie przemieszczają się między gałęziami drzew i krzewów, czy jak przysiadają na brzegach karmników.

Pokarm

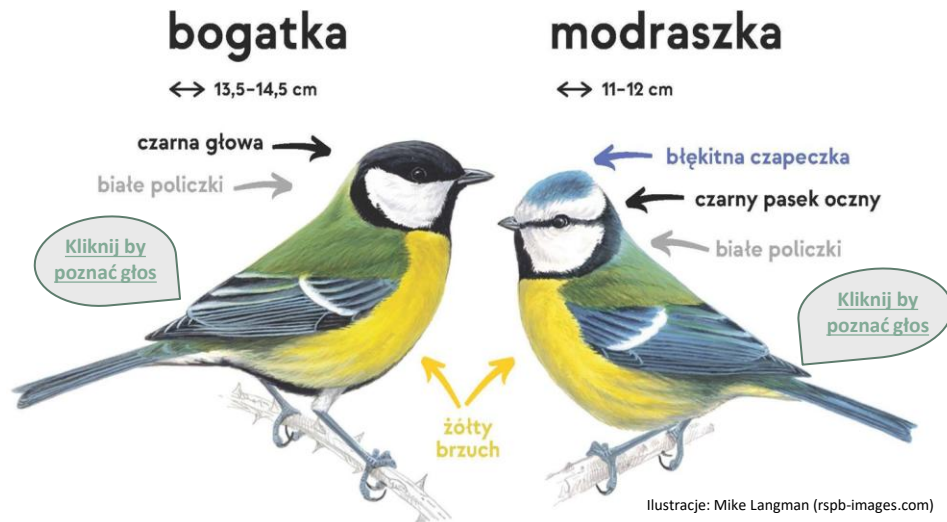
Zarówno bogatki, jak i modraszki żywią się nasionami, owadami (m.in. gąsienicami), nie gardzą też stoniną. Ptaki te są bardzo szybkie i zwinne, co ułatwia im zdobycie pożywienia. **Modraszki** są dodatkowo niezwykle waleczne – nieraz można zauważyć jak konkurują o pokarm w karmnikach czy dziobią się między sobą.

Gniazdowanie

Oba gatunki gniazda wija w dziuplach lub w budkach lęgowych – to najbardziej typowi lokatorzy lęgowych skrzynek.

Zimowanie

Oba gatunki sikor chętnie zostają u nas na zimę, często w dużych mieszanych stadach (tworzą je różne gatunki sikor, raniuszki czy kowaliki). Zimą sikory chętnie odwiedzają Twój karmnik!

Ciekawostki

Modraszki to znakomite akrobatki – potrafią zwiśać głowę w dół i wisieć na gałęzi na jednej nodze. **Bogatki** dzięki swojej powszechności oraz dzięki temu, że chętnie zasiedlają budki lęgowe (łatwo więc zlokalizować ich gniazda), stanowią przedmiot licznych badań nad ekologią ptaków – m.in. nad ich rozrodem, nad wpływem antropopresji na ptaki czy nad wpływem stresu na kondycję piskląt i dorosłych osobników.

Przez cały rok na gruncie i pośród zieleni miejskiej

Zięba to jeden z najliczniejszych gatunków lęgowych w Polsce – jej populacja liczy ponad 8 mln par! Zięba jest więc pospolita, ale też niezbyt płochliwa i chętnie zasiedla tereny zurbanizowane, dlatego łatwo ją zaobserwować. Rozmiarem zięba jest podobna do wróbla, lecz samce tego gatunku są znacznie bardziej kolorowe.

Pierwsze odgłosy wiosny

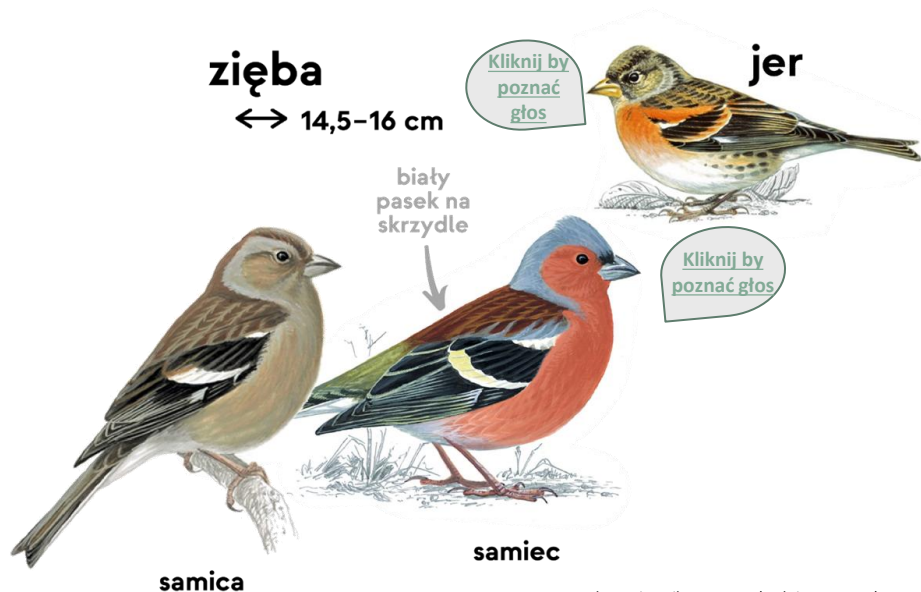
Piękny śpiew zięby często słysząc w lasach i parkach, gdyż ptak ten śpiewa bardzo chętnie i często. To jeden z pierwszych śpiewów, który możemy usłyszeć na wiosnę. Co ciekawe, zięba ma w swoim repertuarze [m.in.](#) głos zwiastujący zbliżający się deszcz.

Gniazdowanie

Zięby wiją gniazda w rozwidleniach gałęzi, przeważnie w parkach, na zielonych skwerach. Ich jaja są niebieskawe, nakrapiane.

Zimowanie

Część zięb migruje na zimę – odlatuje w cieplejsze rejony Europy zachodniej. Jednak wraz z ocieplaniem się klimatu coraz więcej osobników pozostaje w Polsce na zimę. Jesienią i zimą spotkać je można przy karmnikach. Zimą w Polsce pojawia się też krewny naszej rodzimej zięby – jer. To przybysz ze Skandynawii, nielicznie spędzający u nas chłodną część roku. Można go spotkać m.in. przy karmniku.

Ilustracje: Mike Langman (rsfb-images.com)

Pokarm

Zięby należą do grupy tzw. łuszczaków – mają mocne dzioby umożliwiające im łuskanie ziaren. Ptaki te najczęściej zobaczymy na ziemi, gdy podskakują i przeczesują trawniki w poszukiwaniu pożywienia.

W miejskich parkach, ogrodach i lasach, zimą przy karmnikach

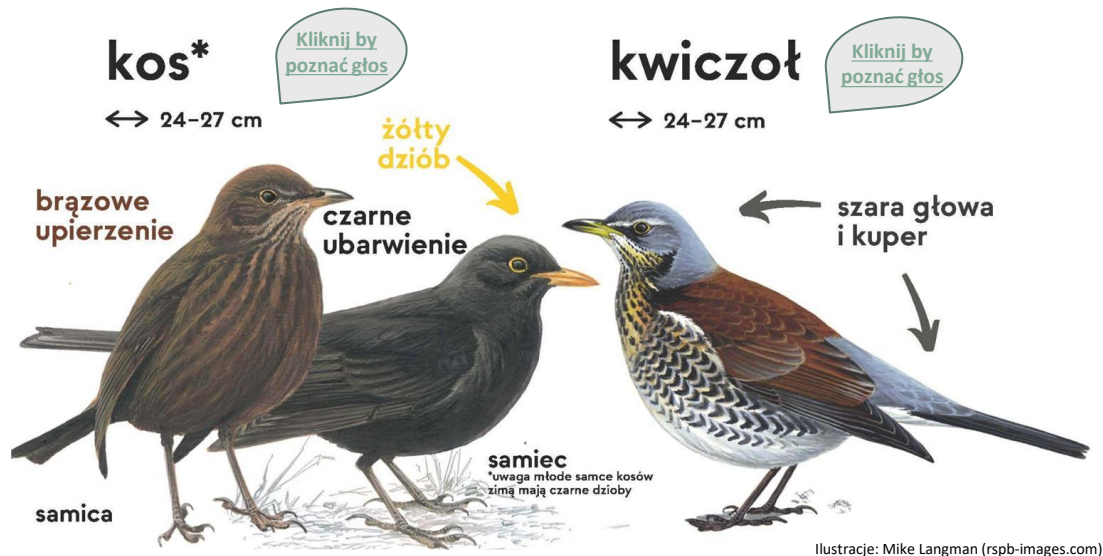
Kosy i kwiczoły należą do rodziny drozdowatych, co oznacza, że są krewnymi drozda śpiewaka. To gatunki większe od szpaka, ale znacznie mniejsze od gołębia. **Kosa** od **kwiczoła** łatwo jest odróżnić. U kosa upierzenie jest stosunkowo jednolite – samce gatunku są czarne (z żółtymi dziobem i obrączką wokół oka), a samice brązowe. Kwiczoły są zaś znacznie barwniejsze – mają nakrapianą pierś i brzuch, brązowe skrzydła, szarą głowę i kuper. Zarówno kosy, jak i kwiczoły można obserwować w miastach, gdy skaczą po trawnikach i ściółce poszukując pokarmu – drobnych bezkręgowców czy owoców.

Gniazdowanie

Oba gatunki zakładają gniazda na drzewach i krzewach, przy czym kos buduje gniazdo znacznie niżej niż kwiczoł. Kwiczoły czasem gniazdują w koloniach. Jaja obu gatunków są jasne w ciemne cętki.

Zimowanie

Wiele kosów na zimę odlatuje do południowej i zachodniej Europy. Część jednak (zwłaszcza z populacji miejskiej) pozostaje z nami na zimę. Zimą w Polsce, w stadkach, spędzają też kwiczoły. Oba gatunki chętnie żywią się zmarzniętymi owocami, także tymi z karmników.

Ciekawostki

Choć kosy i kwiczoły należą do jednej rodziny, to ich głosy zupełnie różnią się od siebie. Głos kosa jest śpiewny, melodyjny, przyjemnie słucha się go wiosną w parkach i lasach. Kwiczoł natomiast odzywa się trzeszczącym, powtarzanym, krótkim dźwiękiem.

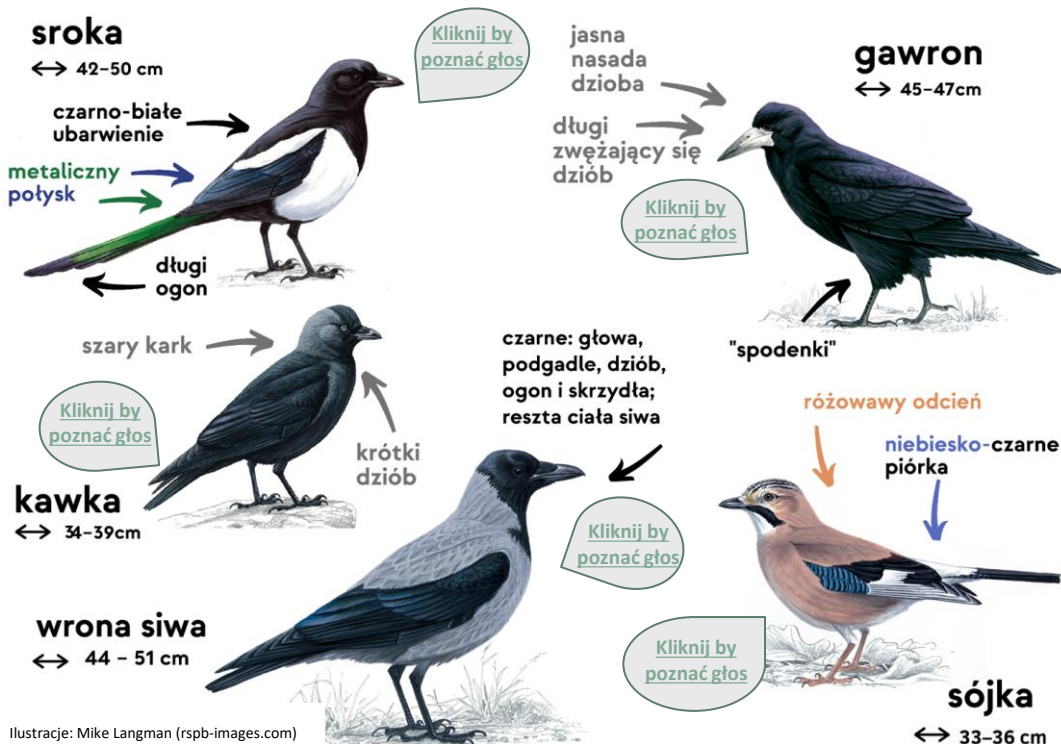
Miejskie krukowate – ptaki spotykane w zielonej przestrzeni miejskiej, przesiadują nieraz wysoko w koronach drzew, żerują głównie na ziemi

W miastach można spotkać kilka gatunków ptaków z rodziny krukowatych.

W wielu ośrodkach najbardziej powszechne wśród nich są **wrony**, które znakomicie radzą sobie w bliskości człowieka, często niestety żywiąc się znajdowanymi w śmietnikach resztkami wyrzuconego przez ludzi jedzenia.

Częstym mieszkańcem miast są też **sroki**, raczej trzymające się zadrzewień i zieleni miejskiej. Na terenach zielonych, na cmentarzach, w miejskich lasach coraz częściej pojawiają się barwne **sójki**, o charakterystycznym, skrzeczącym głosie. Podobne kolory do wrony, ale inaczej rozłożone można zaobserwować u **kawki**. Ptak ten jest jednak od wrony znacznie mniejszy, ma jasnoniebieskie oko i odzywa się wyraźnie ciszej.

Duże, czarne ptaki z jasnymi dziobami to **gawrony**. Pierwotnie naturalnymi siedliskami gawronów były tereny rolne oraz doliny rzeczne, lecz w wyniku zmian w rolnictwie i zaniku siedlisk, gawrony częściowo przeniosły się do miast, zasiedlając parki, cmentarze bądź aleje drzew. Gawrony, podobnie jak kawki, gniazdują w koloniach w koronach drzew (choć kawki gniazdują też w stropodachach). Zimą spędzają w miastach, w dużych, nieraz mieszanych koloniach.

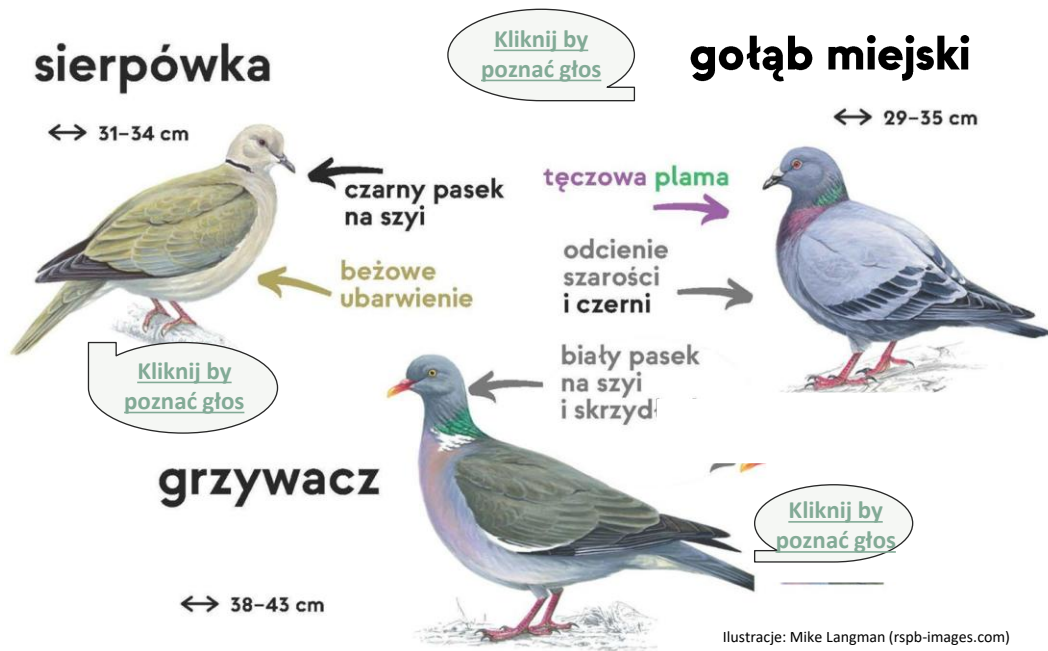
Gruchające na parapetach, ale i w parkach

W miastach można bez problemu zaobserwować aż 3 gatunki gołębi.

Gołąb miejski wywodzi się od gołębia skalnego. Choć z gatunkiem tym większość z nas jest świetnie opatrzona, to warto przyjrzeć się samcom gołębi, gdy zalecają się do samic. Puszą wtedy barwne, mieniające się od zieleni po fiolet pióra pokrywające ich podgardle.

Gatunkiem większym od gołębia domowego, a zarazem największym spośród europejskich gatunków gołębi jest **grzywacz**. Gatunek ten dawniej zamieszkiwał bory mieszane i lasy liściaste. Z czasem jednak coraz częściej zaczął wyprowadzać lęgi na terenach zaludnionych, w tym w miastach. Dziś grzywacze często zasiedlają miejskie parki czy zielone osiedla. Gniazdo budują na drzewach, kilka metrów na ziemi, a jego konstrukcja opisywana jest często jako „niechlujna”. Polskie grzywacze zwykle odlatują na zimowisko do zachodniej i południowej Europy.

Trzecim gatunkiem gołębia, który stosunkowo łatwo spotkać w mieście, jest – mniejsza i smuklejsza od obu wcześniej wymienionych gatunków – **sierpówka**.

Sierpówki są ostrożne, ale te żyjące w bliskości ludzi są mało płochliwe. Często siadają w widocznych miejscach (na drzewach, budynkach, przewodach linii energetycznych). Żerują, chodząc spokojnie po ziemi w miejscach odstępionych, pozbawionych roślin lub porośniętych niską roślinnością. Zimą mogą gromadnie nocować na drzewach.

Zimowi bywalcy karmników

Jesień i zima to czas, kiedy w miastach zaobserwować można gatunki szukające w przestrzeni miejskiej pożywienia i łagodniejszego klimatu. Zimą ptaki najlepiej jest obserwować przy karmnikach. Stołówki takie odwiedzają obserwowane w mieście przez cały rok kwiczoły, dzięcioły, wróble, mazurki i sikory, ale zalatują do nich też inne gatunki.

Gil

Samca gila można rozpoznać z daleka po pięknie koralowo ubarwionym brzuszku oraz subtelnym, gwizdzącym głosie. Gile są ostrożne, mało ruchliwe. Unikają przebywania na otwartych przestrzeniach. Żerują na drzewach i wyższych krzewach, zimą także na ziemi. Chętnie zjadają pozostałe na gałązkach owoce.

Dzwoniec

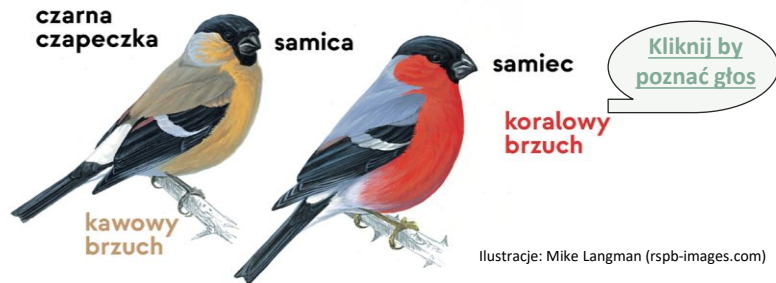
Dzwonice są mniejsze od wróbli. Wyróżniają je intensywnie żółte i zielone akcenty w upierzeniu. Zimą mogą gromadzić się w miejscach obfitujących w pokarm i całymi stadami nocować na drzewach.

Czyż

Ten barwny, drobny ptak żeruje na drzewach, często na owocostanach olszy i brzozy. Zimą może zbierać nasiona z ziemi, lecz chętnie odwiedza też karmniki. Poza okresem lęgowym czyże żyją w stadkach liczących ok. 30 osobników.

gil

↔ 15,5-17,5 cm

Ilustracje: Mike Langman (rspb-images.com)

czyż

↔ 11-12,5 cm

kowalik

↔ 12-14,5 cm

dzwoniec

↔ 14-16 cm

Kowalik

Ten drobny ptak o charakterystycznym długim dziobie i czarnym pasku ocznym jest mieszkańcem miejskich lasów i większych parków. W mieście najłatwiej go zaobserwować właśnie zimą przy karmniku.

Na miejskich wodach

Miejskie stawy, kanały i oczka wodne to często wartościowe siedliska dla wielu gatunków ptaków wodno-błotnych.

Łyska

Łyski żywią się nasionami i elementami roślin wodnych, małżami, owadami, niewielkimi kręgowcami czy jajami. Chętnie wiją gniazda na małych oczkach wodnych, stawach rybnych, jeziorach i kanałkach z dobrze rozwiniętymi szuwarami. Część miejskich łysiek buduje gniazda na specjalnie konstruowanych przez ludzi platformach, które unoszą się na tafli wody. Choć wiele łysiek odlatuje na zimę, to ptaki zamieszkujące miasta często zostają na zimę w kraju.

Krzyżówka

To najliczniejsza kaczka w Polsce. Krzyżówki są przyzwyczajone do życia obok ludzi – w ich bliskości żerują, odpoczywają czy nawet zakładają gniazda. Krzyżówki często spacerują czy przesiadują na lądzie, siadają na gałęziach i leżących konarach. Żerują jednak zwykle w wodzie.

krzyżówka

↔ 50-60 cm

samica

brązowo-łtwe upierzenie

niebieskie
lusterko

samiec

zielona głowa i szyja

żółty dziób

biała obręczka na szyi

ciemna szyja i jasna pierś

[Kliknij by
poznać głos](#)

łyska

↔ 36-42 cm

krępy, czarny
tułów

biały dziób
i płytka
rogowa

[Kliknij by
poznać głos](#)

Ilustracje: Mike Langman (rsps-images.com)

łabędź niemy

↔ 140-160 cm

czarna narośl
na dziobie

[Kliknij by
poznać głos](#)

białe upierzenie

pomarańczowo-
czerwony dziób

łabędź niemy

To ptak wędrowny, zimujący na wodach wolnych od lodu, zasobnych w pokarm. Jego zimowiska znajdują się w zachodniej i południowej części naszego kontynentu. Od ok. kilkudziesięciu lat wiele z polskich łabędzi pozostaje na zimę w kraju. Ptaki te można dokarmiać tylko podczas surowych mrozów. Najlepsze będą zboża oraz warzywa – surowe lub gotowane bez soli, drobno pokrojone.

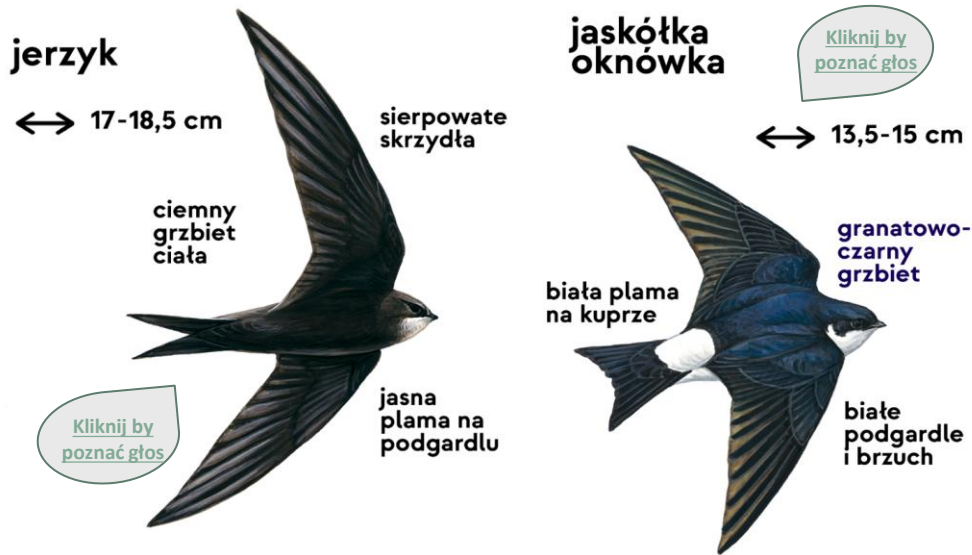
W miejskich przestworzach

Wiosną i latem na miejskim niebie często widać przemykające szybko ptaki. To jerzyki i jaskółki, łapiące w locie owady do szeroko rozdziawionych dziobów.

Mimo wielu cech wspólnych, ptaki te łatwo od siebie odróżnić. **Jerzyk** jest od jaskółek większy i jednolicie ciemny. **Jaskółki** (oknówki – najczęściej to one pojawiają się w miastach – dymówki czy brzegówki) posiadają jasne brzuchy. Jerzyki mają też inne skrzydła: sierpowate, węższe i dłuższe. Często polują gromadnie na owady – można obserwować grupy polujących jerzyków, latające pomiędzy budynkami. Poza tym jerzyki nigdy nie przysiadają na drutach, jak jaskółki. W związku ze specyficzną budową (długie skrzydła i krótkie nogi) jeśli już, to siadają na powierzchniach pionowych. W przeciwieństwie do jaskółek jerzyki pozostają w locie prawie cały czas! W przestworzach potrafią nawet spać.

Gniazdowanie

Jerzyk gniazduje w miastach kolonijnie, w otworach i zakamarkach murów, w stropodachach, pod dachówkami, czasem w dziuplach. Chętnie zasiedla również specjalne budki lęgowe i wieże dla jerzyków.

Ilustracje: Mike Langman (rsfb-images.com)

Jaskółki wyprowadzają lęgi w samodzielnie ulepionych gniazdach, przyklejonych pod gzymsami i dachami budynków. Chętnie korzystają z wieszanych przez ludzi imitacji jaskółczych gniazd i ze stawianych dla nich wież do gniazdowania.

Zimowanie i powroty

Jerzyki przylatują do Polski z centralnej Afryki na początku maja, a odlatują na zimowiska w połowie sierpnia. Oknówki zaś przylatują do Polski w okolicach kwietnia i odlatują na zimę do Afryki lub Azji we wrześniu.

W prezentacji wykorzystano m.in. materiały
OTOP oraz ilustracje w zasobów RSPB.

Materiał powstał w ramach projektu
ROOTED | Zakorzenieni w naturze.
Przy w współpracy z partnerami:

